

A 100. SZÜLETÉS NAP

„Major Tamás első színházi rendezése Jean Sarmont 106-ik születésnap című darabja volt. Németh Antal bízta rá, Major kitűnően oldotta meg. A százhat éves matróna szerepe nagy feladatot rótt rám. Szerettem a szerepet, lázasan készülődtem a premierre. [...] A darab úgynevezett nagyjelenete, amikor a százhat éves öreg Mamurré anyó holdfényes kis szobájában fekszik az ágyában, fehér főkötőben, hálóingben, és félig alva álmodik. [...] Nagyon kedves, kicsit szentimentális,

mulatságos, jó jelenet volt. Abban a pillanatban megszólalt a Nemzeti Színházban a légiriadó, kigyúltak a nézőtéri villanyok, a nézőközönség pánikszerűen tolongott kifelé. A műszaki személyzet szétszedte a gyűlékony kulisszákat, a szereplők az óvóhelyre menekültek, szóval ostromállapot, légó! Én ott maradtam az ágyban, elkaptott egy zokogógörcs. Belém fojtották a régen elmondásra váró szót.” (Gobbi Hilda, Közben, Bp., 1982, 170.)

Gobbí Hilda arcai – részlet a tárlatból

A felidézett eset 1944 februárjában történt. A Sarmant-mű Nemzeti színházi előadásában a főszerepet, a 106 éves Céline Mouret-t, az akkor 31 éves Gobbí Hilda alakította. Bár az első öregasszony-szerepek egyikének emléke emblémaként kísérte végig színészi pályáját, az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tára nem várta meg a 106. születésnapot: a „*Pillantás a titkos dossziéba*” – *Gobbí Hilda (1913–1988)* című kiállítást a művésznő születésének centenáriumán rendeztük meg.

Akadnak olyan színészi életművek, amelyek átcsapnak a rivaldán, túllendülnek a portálynyláson, és a színpadi létnél tágabb teret kívánnak. Gobbí Hilda monumentuma ilyen, bár szinte minden pillanata a színházról szól. A színpadon, filmen, rádióban eljátszott szerepeken túl azonban Gobbí más nyomokat is hagyott maga után, másfajta emlékművet is épített, a szó jelképes és kézzelfogható értelmében egyaránt. Színészmúzeumot, hogy emléket állítson annak, ami az emberi emlékezettel múlna el; színészkollégiumot (Horváth Árpád Színészkollégium), hogy az új nemzedéknek tető legyen a feje fölött; színészotthon (kettőt is), hogy a színházban és a színházért dolgozók idős korukban se maradjanak támasz nélkül; színházat (Nemzetit), hogy a magyar színjátszásnak méltó háza és benne mintaadó társulata legyen.

Gobbí Hilda első színpadra lépésétől kezdve rögzítette pályájának és (köz)életének eseményeit, gyűjtötte a fényképeket, színlapokat, újságkivágatokat. A fél

évszázados életpályája dokumentumait magukba záró, gondosan felcímkézett kötetekből ötvenhetet az OSZK Színháztörténeti Tára őriz. A művésznő születésének 100. évfordulóján kézenfekvőnek tűnt, hogy a Gobbí-albumokat mutassuk meg és megkíséreljük láttatni azt, hogyan látta Gobbí önmagát. Az albumokat és a bennük rögzített eseményeket egyszerre és egységben szeretnénk volna láttatni, ragaszkodtunk tehát azokhoz a szempontokhoz, amelyeket a művésznő a kötetek összeállításánál kijelölt: a kiállítás az életút szakmai és közéleti mozzanatairól adott számot.

A kiállítótérnek, a Színháztörténeti Tár és a Zene-műtár közös katalógusterének adottságait mérlegelve, az életpálya eseményeit a kiállítás három pontján, párhuzamosan futtattuk. A katalógustér falába süllyesztett három tárló a szerepekre (és az albumokra) összpontosított, a kötetek egy-egy oldalnál kinyitva emlékeztettek egy-egy színházi vagy filmes-televíziós produkcióra. A pálya gazdagságának érzékeltetéséhez az albumok így, önmagukban, mégis kevésnek bizonyultak. Reprezentálták ugyan a műtárgyegyütttest, de keveset tükröztek a színészi alakításokból. Dúsabb lett mindez akkor, amikor a Tár gyűjteményéből kiegészítettük ezt azoknak a fényképeknek egy másik példányával, amelyeket amúgy is őriztek az albumok.

Az albumoldalakat és a képeket három szempont szerint válogattuk: olyan szerepeket kerestünk, amelyekre elvételre hivatkozik a Gobbí Hilda alakját őrző közös emlékezet (Elise hercegnő a *Szókimondó*

asszonyágból, Fortuna a *Lumpáciusz Vagabundus*ból), olyanokat, amelyek kanonizált részei színészi portréjának (Åse a *Peer Gynt*ből, a Vénasszony a *Csirkefej*ből) és olyanokat is, amelyeket kevésbé emlegetnek, de fotón látható arc, mozdulat, gesztus érdekesnek, kifejezőnek látszott (Hornné–Dizőz *Az eltűnt miniatűr*ből, Chorus a *Magyar Elektrá*ból).

A tárlók Gobbi Hilda színészi pályájának három, jól körvonalazható szakaszát mutatták be: első Nemzeti színházi (1935–1959), a József Attila színházi (1959–1971), valamint a második Nemzeti színházi és a Katona József színházi éveket (1971–1988). A kötetek lapjaiból válogatva végtelenített futású számítógépes prezentációt szerkesztettünk. Ez és a tárlótárlat kiegészítette egymást: nem szerepeltek bennük azonos dokumentumok vagy albumoldalak, de az életpálya azonos időszakai igen. Az „albumkivonat” – amennyire a szükségszerű tömörítés engedte – a kezdet és vég között megpróbálta átfogni a teljes életpályát.

Az albumokban jól követhető egyszerű gesztus: az összeállító – hol eredetileg is portréként készült, hol egy nagyobb kivágatú fényképből kinagyított részleten – számtalan alakban és maszkkal mutatja meg a színész arcát. Ezt a szándékot tettük meg a tárlat harmadik egységének. Már fiatal színésznőként is, az 1940-es években, az „öregasszony” szerepek és a színészi maszkok művészeként jellemezték Gobbi Hildát. Tény, hogy az 1930-as évek végétől idős hölgyek, rút boszorkák, öreg (paraszt)asszonyok sorát játszotta el. A portrészorozatban az 1940-es évekből „fiatal lány” szerepek feleltek az évtizedben eljátszott idős figurákra, az 1950–60-as évekből érett dámák néztek öreg asszonyokra és az 1970–80-as években

pedig a emberi és a „színészi” életkor már szinte öszszetalálkozott.

Ha alkalma nyílik rá, ma már egyetlen kiállítás sem kerüli el azt, hogy az olvasásra kínált szövegek, a pillanatot kimerevítő fényképek, a meg szemlélésre ajánlott tárgyak mellé oda ne tegyen hangfelvételt, esetleg mozgóképet. A Gobbi-kiállításban látható felvételek – az OSZK Történeti Interjúk Tára Mozgóképkincs Gyűjteménye révén – animálták a statikus képeket: hangot, gesztust rendeltek melléjük. A *Premier a Nemzetiben* című, 1941-ben forgatott film Vörösmarty Mihály *Csongor és Tündé*jének nemzeti színházi színrevitelét rögzítette, és megőrizte Gobbi Hilda első Mirigy-alkításának néhány pillanatát is. Az 1955-ben készült *Mosolygó öregekkel*, a Jászai Mari Színházotthonban forgatott dokumentumfilm-mel, a Gobbi-monumentum olyan szeletét jeleníthetjük meg, amelyre a kiállítás többi részében kevésbé volt módunk. És ha volt olyan szakasza az életpályának, amelyről az albumokban nem maradtak, nem is maradhattak dokumentumok, az Gobbi Hilda (köz)életének 1944 tavaszától 1945 januárjáig tartó hónapjai: az illegalitás és azok az események, amelyeknek tanúja volt és azok a szálak, amelyek a Magyar Front és a Békepárt szervezte akciókba kapcsolták be. Bokor Péter 1979-ben készítette azt az interjút, amelyben Gobbi Hilda maga mesélt életének e meghatározó korszakáról.

A kiállítás 2013. június 6. és szeptember 28. között volt látható a Színháztörténeti Tár és a Zeneműtár közös katalógusterében.

Rajnai Edit
rajnai.edit@oszk.hu